

zen van rijke Amsterdammers. Dus hier, aan de noordkant, lijkt een wonderlijke belangenverstrengeling bestaan te hebben van het recreatiebelang van enkele leden van de Amsterdamse elite en het economisch belang van de lokale boerengemeenschap. Aan de zuidkant bij Velsen, waar ook zulke Amsterdamse buitenhuizen stonden, lijkt dit niet van belang geweest te zijn. Misschien stonden die net wat veiliger op de hogere duingrond. Hoe dan ook, pas na de eenwording van Nederland onder Lodewijk Napoleon en de afname van de macht van Amsterdam, kwam hierin verandering. In 1806 werd de Slaperdijk verhoogd zodat het land ten noorden van Haarlem niet meer onderliep bij stormweer.

Afsluitend, de beide auteurs Aten en Schevenhoven hebben dankzij hun gezamenlijke project een diepgaande studie afgeleverd die is neergelegd in een prachtig gedocumenteerd en verzorgd boek. Chapeau!

Willem van der Ham, *Johan van Veen, meester van de zee. Grondlegger van het Deltaplan*. Amsterdam: Boom 2020, 350 pp., ISBN 978-90-2443-391-9, pb.

HERMAN
HAVEKES

Dit boek vormt een herziene herdruk van de eerdere biografie van Johan van Veen die Van der Ham vijftig jaar na de watersnoodramp in 2003 deed verschijnen. Aanleiding voor deze nieuwe uitgave is de open brief *Het water komt* die Rutger Bregman begin 2020 aan zijn landgenoten schreef en waarin ruim aandacht is voor de betekenis van Johan van Veen. Die brief wakkerde de nieuwsgierigheid aan naar het levensverhaal van Johan van Veen, de man die als vroege klokkenluider waarschuwde voor een ongekende watersnoodramp die ons land kon treffen en die mag worden beschouwd als de geestelijk vader van het Deltaplan. Al in 1946 overhandigde hij aan toenmalig directeur-generaal van Rijkswaterstaat Harmsen een lijvig rapport over de slechte toestand van de dijken in Zeeland, dat echter door Harmsen in de kast werd gelegd (p. 219).

Al ruim vóór de ramp had Van Veen een plan uitgewerkt dat voorzag in afsluiting van de Zuidwestelijke deltawateren. Het leverde hem de naam van dr. Cassandra op. Hij werd beschouwd als een sombere waarzegger, een doemdenker (p. 221). Voorts was Van Veen gepromoveerd en had hij ook veel andere belangwekkende publicaties op zijn naam staan. Daarvan moet in ieder geval het in 1948 verschenen boek *Dredge, Drain, Reclaim, the Art of a Nation* worden genoemd (pp. 197-200), een gezaghebbend overzicht van de Nederlandse waterstaatsgeschiedenis.

Nu het levensverhaal van Van Veen niet anders is geworden en de meeste lezers van dit tijdschrift dat op hoofdlijnen ook wel zullen kennen, laat ik dat hier verder buiten beschouwing en concentreer ik mij op de nieuwe elementen in deze heruitgave. Dat geldt te meer waar de eerdere uitgave door Jan Kuys al is gerecenseerd in dit tijdschrift (*TvWG* 2004, nr. 13, p. 77-80). Die recensie was vooral vanwege de uitvoerige details in de biografie over het gecompliceerde privéleven van Van Veen nogal kritisch – in mijn beleving misschien iets te kritisch – wat Van der Ham in de nieuwe editie niet is ontgaan (p. 324).

Nieuwe elementen in de heruitgave zijn zoals de verantwoording op p. 343 stelt de herziene epiloog, de toevoeging van meer beeldmateriaal en uiteraard het ronkende voorwoord van Rutger Bregman op p. 11-12. Laat ik met dat voorwoord beginnen. De auteur van de bestseller *De meeste mensen deugen* benadrukt daarin de enorme betekenis van Johan van Veen, die ons dankzij zijn grote kennis en werklust waarschuwde voor een grote ramp die ons land te wachten stond. Hij dacht bovendien ver vooruit: 'Eens zullen we dit land met een zucht van verlichting aan de golven prijsgeven, voorspelde hij – maar als het aan hem lag zou dat nog heel lang

duren' (p. 11). Bregman roept ons op om te luisteren naar de Johan van Veens van onze tijd, de wetenschappers die ons waarschuwen voor de opwarming van de aarde, en beveelt lezing van de sublieme biografie van harte aan. In zijn aanstekelijke enthousiasme kent hij Van Veen zelfs een plaats toe tussen de grootste Nederlanders aller tijden: Willem van Oranje en Michiel de Ruyter, Aletta Jacobs en Annie M.G. Schmidt. Die kwalificatie schiet wel enigszins door. Niettemin zijn diens waardering voor Van Veen en zijn oproep op zijn plaats.

Het nieuwe beeldmateriaal heeft inderdaad toegevoegde waarde, maar laat ik hier verder ter beoordeling van de lezer. Ten slotte de herziene epiloog (p. 319-342). Daarin valt allereerst nog eens te lezen dat de heruitgave van de biografie vooral aan Rutger Bregman is te danken: 'Iedereen moet weten wie Johan van Veen is'. Ook komen we op p. 325 te weten dat een van de hoofdpersonen uit Rick Launspachs roman 1953, die weer de bouwsteen vormde voor de latere, veel bekeken film *De Storm* van Ben Sombogaart uit 2009, was gebaseerd op Johan van Veen. Die epiloog vormt een mooie reflectie van Van der Ham waarin terecht ook vakkundig de relatie met het heden wordt gelegd, zodat onder meer kort wordt ingegaan op het rapport van de Tweede Deltacommissie (naar haar voorzitter de Commissie-Veerman) uit 2008, de nieuwe waterveiligheidsnormen, de bijna-ramp in het rivierengebied van 1995 en de klimaatverandering.

Over sommige waarnemingen van Van der Ham kan overigens anders worden gedacht. Van het werk van de Commissie-Veerman lijkt hij onder meer vanwege de samenstelling (maar één waterstaatsingenieur) geen hoge pet op te hebben (pp. 327-328). Daarmee miskent hij in mijn ogen de grote institutionele betekenis van de instelling van de Deltacommissaris, het Deltafonds en het jaarlijkse Deltaprogramma waar deze commissie met succes voor pleitte. Het geld voor de noodzakelijke nieuwe dijkversterkingen is er daardoor en dat is een groot goed waar veel andere landen jaloers op zijn. Ook de suggestie dat Van Veen, als de functie van Deltacommissaris in zijn tijd reeds had bestaan, waarschijnlijk zelf wel die functie had geambieerd, doet na lezing van de biografie wat onwettelijk aan. Als er nu iets naar voren komt, is het dat Van Veen voor die functie, die om de nodige overtuigingskracht en bestuurlijk-politieke sensitiviteit vraagt, waarschijnlijk volstrekt ongeschikt zou zijn geweest. Zijn uiterst moeilijke omgang met een aantal van zijn collega's en superieuren vormt daarvan reeds voldoende bewijs.

Ook komt de bijna ramp van 1995 er op p. 330 nogal bekaaid vanaf. Onvermeld blijft dat die werd veroorzaakt doordat de noodzakelijke rivierdijkversterkingen hoofdzakelijk door andere financiële prioriteiten van het rijk jarenlang waren uitgebleven. We maakten dus bijna opnieuw dezelfde fout. Ten slotte had wel ergens vermeld mogen worden – Van Veen drong immers consequent aan op opheffing van al die kleine waterschapjes (pp. 246 en 328) – dat de waterschappen inmiddels sterk zijn opgeschaald. Waar alleen al Zeeland in 1950 meer dan driehonderd waterschappen telde, is dat er met Waterschap Scheldestromen nu één en zijn er op landelijk niveau nu eenentwintig tegen 2647 in 1950. De watersnoodramp vormde in zoverre de eerste aanleiding om de waterschapsorganisatie flink op de schop te nemen. Met het voorgaande is maar gezegd dat er in diverse opzichten de nodige institutionele ingrepen zijn gepleegd. Niet direct de expertise van Van Veen, zo besef ik, maar voor een effectieve overheidsorganisatie vaak onontbeerlijk. Met die ingrepen kunnen nieuwe rampen uiteraard nooit volledig worden uitgesloten, maar ons land heeft zich ten minste goed gewapend en dat was in 1950 echt anders.

Wat van deze opmerkingen ook zij, met Bregman mag worden gesteld dat iedereen het verhaal van Johan van Veen zou moeten kennen. Deze hernieuwde uitgave van de biografie is in die zin dan ook waardevol, komt op een goed moment en verdient het om door velen gelezen te worden.